

ביאורים

כפי שהרחבנו בימים הקודמים, התפיסה המקובלת בעולם היא שמטרת החינוך היא להקנות לאדם כלים שבאמצעותם יוכל להילחם את מלחמת החיים החומרית. לפי תפיסה זו, אין כל-כך ערך למאמץ שהאדם משקיע, אלא העיקר הוא הידיעות שאותן הוא קולט ושאותן הוא יכול לצטט. יש כאלה שחושבים שגם בתורה הדבר הוא כך. עלינו להקל בלימוד עד כמה שאפשר, כדי שנוכל לקלוט כמות גדולה יותר של ידיעות בתורה.

הרב קוק מוכיח מדברי חז"ל שהדרך היא הפוכה - למאמץ של הלומד יש ערך מרכזי! המאמץ הוא היסוד והבסיס כדי שלימודו של האדם יספג בקרבו, ויחולל בתוכו שינוי. ככל שהאדם יתאמץ יותר, הוא יגיע למדרגות גבוהות יותר, הוא יזכה 'להידבק' בדברי התורה הקדושה ולרכוש חיבור חי, אמתי, משמעותי ופנימי לדברי התורה.

משל למה הדבר דומה? להבדל שבין חלב אם, שממנו ניוון התינוק, לבין אוכל רגיל. בלא ספק קל הרבה יותר לתינוק לאכול חלב - הוא לא צריך ללעוס, זהו אוכל שהרבה יותר בריא ומתאים לגופו. לעומת זאת, האוכל של הבוגרים דורש עמל והשקעה: לעיכול וכדומה. אף על פי כן, אם האדם הבוגר ינסה ללמוד מהתינוק ולאכול את חלב האם, הוא יחוש סלידה נוראה וייתכן שאף בריאותו תיפגע. ההסבר לכך הוא פשוט - מכיוון שהאדם הבוגר כבר הכשיר את עצמו לאוכל מפותח יותר, הדורש פעולה מצד האדם בעת האכילה, הוא לא יכול לוותר על השלב הפועל הזה, ולכן הוא גם סולד מאכילת אוכל כזה, שאינו מתאים למערכת העיכול 'הבוגרת' שלו.

כך קורה גם ביחס לבניין האישיות ולבניית הרגלי העמל בתורה. מי ש'התבגר' וחווה את השפעת היגיעה על הנפש, מחפש בלימוד את היתרון העצום של לימוד ביגיעה - מזון לנשמה שמספק עומק ועצמה, ויכולת לחולל שינויים בחיים. על כן הוא ודאי ימאס בלימוד שנעשה בלא יגיעה, שהוא אמנם קל, אך אינו מספק את הרצונות העמוקים של הנשמה - להעמיק, להשתנות, להתקדם. ההישג הגדול בלימוד אינו נמדד בכמות הידיעות בלבד, אלא בעומק החדירה שלהן אל נפשו של האדם, והעמקה זו אינה באה אלא כאשר הלומד משתחרר מפניוקים מיותרים, ו"מקיא חלב שינק משדי אמו".

הרחבות

עמל בלימוד התורה

על כן יצא מהלמוד שעל ידי היגיעה דוקא - עמק ההבנה והידיעה הברורה. הרב קוק מסביר שהעמל חשוב בלימוד התורה כדי שאפשר יהיה לקנותה באופן עמוק. המהר"ל, בספרו 'דרך חיים', מרחיב בנושא בעקבות המשנה במסכת אבות: "כך היא דרכה של תורה - פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל... כי התורה היא שכלית והאדם בעל גוף חומרי, ואין ספק כי השכל והגוף הפכים מתנגדים זה את זה, ולפיכך אין אל התורה קיום בגוף החומרי, שאיך יהיה אל התורה שהיא שכל, קיום בגוף החומרי כיוון שהם הפכים ואין עמידה אל אשר הם הפכים יחד. ולכך אמר שאין התורה מתקיימת רק אם ממיית עצמו על התורה, שכאשר ממיית עצמו על התורה עד שמסלק הגוף לגמרי בשביל התורה, ונמצא כי עיקר שלו הוא השכל לא הגוף ואז יש קיום אל התורה, שאין הגוף החומרי מונע אל התורה כלל... ומפני זה אמר כאן 'כך היא דרכה של תורה', כי כך ראוי זה אל התורה, במה שהיא תורה שכלית שלא יהיה נמשך כלל אחר התענוגים שהם תאוות הגוף, ואז יש קיום אל התורה" [דרך החיים למהר"ל מסכת אבות ו, ד].

לפי דבריו, אין כוונת המשנה שהאדם צריך לגרום לעצמו סבל באופן מגמתי 'כי חשוב לסבול'. כוונתה שישקיע בתורה מכוחו וממשאבו ויתמסר אליה. המשנה כתבה זאת בנוסח שמקצין כל כך את הצער, כיוון שהיא מסתכלת על הדברים מצד הרעיון המוחלט ולא מהצד המוחש והארצי. בהסתכלות כזו התורה היא רוחנית, כי זה עצם מהותה, ולעומתה לאדם - יש גוף, והוא חומרי וגשמי. הרוח והחומר הפוכים ולכן הם 'מתנגדים' במובן המופשט המוחלט שלהם.

לעילוי נשמת נפתלי הרצקא בן אלתר אברהם ז"ל
לעילוי נשמת רפאל פרג' רובר גז ז"ל בן ברוך חי ורחל ז"ל

אמרי דבי רבי ינאי: מאי דכתיב (משלי ל, ג): "פי מיץ חלב יוציא חמאה" וגו', במי אתה מוציא היעקר הוא היגיעה

חמאה של תורה? במי שמקיא חלב שינק משדי אמו עליה. רבים הם הפדגוגים המתנשאים להביא דרכים להקל את על הלמוד, וחושבים שיביאו ברכה לעולם בהקנותם את הידיעות והלמודים התוריים, באופן קל שלא יצטרך האדם להיות עמל בהם. תועלת הדבר אינה אמנם אלא מתעה, כי הידיעות לא תמזדנה על פי כמותן כי אם על פי איכותן, על פי עמק ההבנה וחריופת השמוש בהן לכל חפץ, ביותר למודי התורה על פי גדל הרשם שפועלים על הלומד, לענין התכונה של המוסר, המעשים הטובים ויראת ד' הטהורה, ובזאת יהיה מועיל רק הלמוד שאינו בא בדרכים קלים ונוחים לקלט, כי על ידי היגיעה ועבודה שכלית מתעלה האדם למדות נעלות, ולהיות נוטה אל השכל ואל כל דברי קדש באהבה וחפץ לב, והלמוד פועל עליו להיות כלו נתון ומסור ללמודיו. על כן יצא מהלמוד שעל ידי היגיעה דוקא - עמק ההבנה והידיעה הברורה. עם הפעלה הרצויה לעבודת ד' ויראתו וכל טהרת המדות. אבל הלמודים הנכנסים באופן קל בלא יגיעה ועבודה כפירה, ישארו לעולם שטחיים וקפויים, עומדים מחוץ לנפשו של אדם הפנימית, ופועלים מעט על מעשיו ועל יצרי לבבו. על כן חמאה של תורה, הברור והמבחר שבה, העקרי המפורר בעמק רעיון ושום שכל, והמורה אמין הנפש ביראת ד' ודרכי קדש במי תמצא, רק במי שנתגדל על עבודת התורה בעמל, וקנה אותה בדרכים כבדושים שעל ידי יגיעה ועבודה רבה, שעמדו לו להתרחק מן הילדות וכל געגועיה, לבלתי קנותם בדרך שעשועי ילדים, כי אם מקיא חלב שינק משדי אמו עליה, על ידי רב עמל ויגיעה יהיה לו המזון הקל והנזון למרת רוח וכמו שיקוץ הגדול בהמזון של היונק, עם כל קלות עכולו ומהירות השגתו, כן יקוץ המתרגל ביגיעה ועבודת עיון, ששמח בזה והוא כל תענוגו ומשוש נפשו, בלמודים הנקנים קלם על ידי דרכים קלים, אבל עם זה הם מחסרים עמק וכח רשם חזק בנפש.

(עין איה, ברכות ב, פרק ט, פסקה שדמ)